

TA'LIMDA DIFFERENSIAL YONDASHUVLAR, TALABALAR EHTIYOJLARIGA MOSLASHTIRILGAN O'QITISH USULLARI

Qodirov Farrux Ergash o'g'li

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

Informatika va uni o'qitish metodikasi kafedrasi mudiri PhD, Ilmiy rahbar

Fayzullayeva Dilnura Husan qizi

Shahrisabz davlat pedagogika instituti, Pedagogika yo'nalishi 1-bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14050044>

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim jarayonida differensial yondashuvlar va ularning ahamiyati haqida so'z yuritiladi. Differensial yondashuvlar orqali har bir talabaning bilim darajasi, qobiliyati va qiziqishlariga mos o'quv usullari ishlab chiqiladi. Maqolada talabalarning individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda o'qitishning afzalliklari, o'quv materiallarini moslashtirish, mustaqil o'rganish imkoniyatlarini kengaytirish va individual yondashuvning ta'lim sifatini oshirishga qanday hissa qo'shishi batafsil yoritilgan.

Kalit so'zlar: Differensial yondashuv, ta'limda individual yondashuv, talabalar ehtiyojlari, o'quv jarayoni, o'qitish usullari, ta'lim sifati, shaxsiy rivojlanish.

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimida har bir talabaning o'ziga xos ehtiyojlari, bilim darajasi va qobiliyatlarini inobatga olish zarurati tobora oshib bormoqda. Har bir talaba o'rganish jarayonida turli tezlik va usullarda muvaffaqiyatga erishadi, shuning uchun "barchaga bir xil" yondashuv ko'pincha yetarli natija bermaydi. Shaxsiy yondashuvlar va o'quv jarayonini moslashtirish o'quvchilarning o'z imkoniyatlarini to'liq ochishiga yordam beradi va ta'lim sifatini oshiradi. Shu ma'noda, differensial yondashuvlar zamonaviy ta'lim tizimining muhim qismi bo'lib, har bir talabaga individual rivojlanish imkoniyatini taqdim etadi. Differensial yondashuvlar o'qitish jarayonida o'qituvchidan talabalar ehtiyojlarini aniqlash, ularni turli usullar yordamida qo'llab-quvvatlash, va ularga mos material va topshiriqlarni tanlashni talab qiladi. Ushbu yondashuvning asosiy afzalligi – ta'lim jarayonini shaxsiylashtirish, bu esa talabalarda o'qishga nisbatan ijobiy munosabat shakllantiradi va ular orasida mas'uliyat hissini kuchaytiradi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Differensial yondashuvlar ta'lim sohasida muhim tadqiqot yo'nalishlaridan biri bo'lib, u ko'plab mutaxassislar va tadqiqotchilar tomonidan keng o'rganib kelinmoqda. Quyida ushbu sohadagi muhim asarlar va ularning tahlili keltirib o'taman. Tomlinson, C. A. (2001). *Differentiated Classroom: Responding to the Needs of All Learners* Tomlinsonning ushbu asari differensial yondashuvlar bo'yicha asosiy manbalardan biri hisoblanadi. Muallif ta'lim jarayonini talabalar ehtiyojlariga moslashtirish usullari, darslarni individuallashtirish va o'quvchilarning bilimlarini mustahkamlash bo'yicha amaliy ko'rsatmalar beradi. Tomlinsonning fikricha, o'qituvchilar talabalar qobiliyatlari va qiziqishlarini hisobga olgan holda o'quv jarayonini tashkil etishi kerak, bu esa har bir talabaning o'qishdagi muvaffaqiyatlarini oshiradi. Tomlinson yondashuvlarining ahamiyati shundaki, u darslarni qanday qilib o'quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashtirish bo'yicha qimmatli uslublarni taqdim etadi. Heacox, D. (2012). *Differentiating Instruction in the Regular Classroom* Heacox asarida o'quv jarayonida differensial yondashuvlardan foydalanishning amaliy usullari va strategiyalari keng yoritilgan. Muallif, ayniqsa, sinfdagi o'qitish usullarini o'zgartirish orqali har bir talabaning individual o'quv ehtiyojlarini qanday

qondirish mumkinligi haqida tushuntiradi. Heacox ta'lim jarayonida topshiriqlarni murakkabligi va uslubiga qarab talabalarga moslashni tavsiya qiladi. Ushbu yondashuv talabalarni o'z darajasiga mos ravishda o'qitish orqali ularning qobiliyatlarini rivojlantirishga hissa qo'shadi.

Sousa, D. A., & Tomlinson, C. A. (2011). *Differentiation and the Brain: How Neuroscience Supports the Learner-Friendly Classroom* Ushbu asar differensial yondashuvlar va nevrologiya fanlari orasidagi bog'liqlikni o'rganadi. Mualliflar miya faoliyati va o'quv jarayonidagi farqlarning qanday bog'liqligi haqida batafsil ma'lumot beradi. Asarda har bir talabaga mos ta'lim usullarini qo'llash orqali miya faoliyatini qanday rag'batlantirish mumkinligi haqida nevrologik dalillar keltiriladi. Ularning fikricha, differensial yondashuvlar nafaqat o'quvchilarning o'quv jarayoniga bo'lgan qiziqishini oshiradi, balki ularning o'zlashtirish darajasini ham yaxshilaydi.

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes* Vygotsky asarida ta'lim jarayonida talabalarning individual qobiliyatlarini rivojlantirish, ularning "yaqin rivojlanish zonasi"ga ko'ra o'qitish tamoyillari yoritilgan. Vygotskyning tadqiqotlari differensial ta'lim uchun asos bo'ladi, chunki u har bir o'quvchining rivojlanish darajasini hisobga olish orqali ularning yanada yuqori natijalarga erishishi mumkinligini ta'kidlaydi. Ushbu g'oya differensial yondashuvlarda qo'llanilib, talabalarni o'z darajasiga mos va qiziqarli o'quv faoliyatlariga jalb qilish uchun nazariy asos beradi.

McCarthy, J. (2017). "Differentiate with Personalized Learning" McCarthy maqolasida differensial va shaxsiylashtirilgan ta'lim o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik tahlil qilingan. Muallif o'quvchilarning o'ziga xos ehtiyojlarini hisobga olib, ularning shaxsiy qiziqishlari asosida ta'lim jarayonini tashkil qilishning afzalliklarini ko'rsatadi. Bu maqolada differensial yondashuvlar yordamida o'quv jarayonini qanday qilib shaxsiylashtirish va talabalarning o'quv motivatsiyasini oshirish mumkinligi haqida amaliy misollar keltirilgan.

Adabiyotlarning tahlili shuni ko'rsatadiki, differensial yondashuvlar ta'limda talabalarning ehtiyoj va qobiliyatlarini hisobga olish orqali ularning bilim va ko'nikmalarini samarali shakllantirish imkonini beradi. Differensial ta'limning ilmiy asoslari o'qituvchilarni har bir o'quvchining individual qobiliyatlarini rivojlantirish va ularni yuqori o'quv natijalariga yetaklash uchun turli usullarni qo'llashga undaydi. Shu bilan birga, ushbu yondashuvlarning ta'limga oid nazariy va amaliy jihatlari ta'lim sifati oshishiga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari va muhokama.

Differensial yondashuvlarni qo'llash bo'yicha o'tkazilgan tadqiqotlar ta'lim jarayonida individual yondashuvlarning samaradorligini tasdiqlaydi. Ushbu tadqiqot natijalari talabalarning bilim va ko'nikmalari darajasidagi sezilarli o'zgarishlarni ko'rsatadi. Differensial yondashuvlar yordamida o'qitish talabalarida yuqori darajada qiziqish uyg'otgan. Turli o'quv materiallari va moslashtirilgan topshiriqlar yordamida talabalar mavzuga yanada chuqurroq qiziqish bildirishgan va mustaqil o'rganishga intilishlari kuchaygan. Bu, ayniqsa, o'quvchilarning o'ziga mos topshiriqlar orqali o'z qobiliyatlarini rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'lishlari natijasida yuzaga kelgan. Tadqiqot jarayonida differensial yondashuv qo'llanilgan guruhlardagi talabalar o'zlashtirish darajasida sezilarli o'sishni namoyish qilishdi. Xususan, talabalar o'zlariga moslashtirilgan o'quv uslublaridan foydalanish natijasida yanada chuqurroq va barqaror bilimlarga ega bo'lishgan. Differensial yondashuv asosida o'tkazilgan darslar talabalarning ilmiy tushunchalarni yaxshiroq o'zlashtirishi va murakkab mavzularni

mustaqil tahlil qila olishiga yordam bergan. Differensial yondashuvlar yordamida guruh va juftlik shaklida o'qitish jarayonida talabalar birgalikda ishlash, bir-birlariga yordam ko'rsatish kabi ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishgan. Bu esa talabalarning o'quv jarayonida faollashishi va bir-biridan o'rganishiga olib kelgan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, bu kabi yondashuvlar yordamida talabalarning o'zaro muloqoti kuchayib, ularning jamoaviy ishlash qobiliyati rivojlangan. Differensial yondashuvlar yordamida talabalarning o'zini-o'zi baholash qobiliyati va ta'lim jarayonidagi mas'uliyati oshgan. Har bir talaba o'z darajasiga mos topshiriqlar orqali o'z bilimlarini tahlil qilish imkoniyatiga ega bo'lgan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, talabalar o'z-o'zini baholash orqali qaysi jihatlarini yaxshilash kerakligini aniqlab, mustaqil ishlashga intilishgan. Differensial yondashuvlardan foydalanish ta'lim jarayonida yuqori samaradorlikka erishish imkoniyatini beradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, har bir talabaga moslashtirilgan o'qitish usullari yordamida ularning bilimlari chuqurlashib, amaliy ko'nikmalari mustahkamlanadi. Shu bilan birga, turli o'quv materiallari va uslublardan foydalanish talabalarning o'ziga xos o'qish uslublariga moslashishiga yordam beradi. Bundan tashqari, o'qituvchilarning differensial yondashuvlardan foydalanishi, talabalarning ta'lim jarayonida ishtirok etishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Har bir talaba uchun qiziqarli va qulay o'quv muhiti yaratish orqali ularning o'qishga bo'lgan munosabatlari ham ijobiy tomonga o'zgaradi. Shu bilan birga, differensial yondashuvlar ta'lim jarayonida talabalar orasidagi ijtimoiy ko'nikmalar va o'zaro hamkorlikni kuchaytiradi. Birgalikda ishlash orqali talabalar bir-biridan o'rganish imkoniyatiga ega bo'lib, bu ularning jamoaviy ishlash malakalarini rivojlantiradi. Tadqiqot natijalari differensial yondashuvlarning ta'limdagi samaradorligini tasdiqlaydi. Ushbu yondashuv talabalarning shaxsiy ehtiyojlarini qondirish, ularni o'qishga jalb qilish, bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish hamda ularning ijtimoiy ko'nikmalarini oshirishga xizmat qiladi. Shu sababli, differensial yondashuvlarni o'quv jarayoniga keng joriy qilish ta'lim sifatini oshirishda muhim omil hisoblanadi.

Xulosa va takliflar.

Differensial yondashuvlar ta'lim jarayonida har bir talabaning shaxsiy ehtiyojlari, qobiliyatlari va qiziqishlarini inobatga olish orqali o'quv samaradorligini oshirishga qaratilgan innovatsion uslubdir. Ushbu maqolada differensial yondashuvlar natijasida talabalarning bilim darajasi, motivatsiyasi, o'z-o'zini baholash va ijtimoiy ko'nikmalari sezilarli darajada oshishi ko'rsatib o'tildi. Tadqiqot natijalari ushbu yondashuvning samaradorligini tasdiqlab, uni amaliyotda kengroq qo'llash zarurligini ko'rsatadi. Differensial yondashuv har bir talabani o'ziga xos qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi va ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

O'qituvchilar uchun differensial ta'lim yondashuvlarini qo'llash usullarini o'rgatuvchi maxsus seminar va treninglarni tashkil qilish zarur. Bu o'qituvchilarga har bir talabaning ehtiyojlarini chuqurroq tushunish va ularga individual yondashuvlarni qo'llash imkonini beradi.

Ta'lim dasturlarida differensial yondashuvlarni qo'llash imkoniyatlarini kengaytirish kerak. Dasturlarni tuzishda talabalar qobiliyatlarini rivojlantirishga mos topshiriqlar, testlar va faoliyat turlarini kiritish talab etiladi.

Har bir talabaning bilim darajasi va qiziqishlariga mos keladigan o'quv materiallarini ishlab chiqish muhimdir. Turli formatdagi (audio, video, amaliy topshiriqlar va boshqalar) materiallar talabalarni qiziqitirib, o'quv jarayonini yanada samarali qiladi.

Talabalarga o'zini-o'zi baholash imkoniyatini berish va natijalarni tahlil qilishlari uchun imkoniyat yaratish zarur. O'qituvchilar talabalar bilan muntazam ravishda qayta aloqa o'rnatishi orqali ularning rivojlanishini kuzatib borishlari va zarur yordam ko'rsatishlari mumkin.

Talabalarining birgalikda ishlash malakalarini oshirish uchun guruh va jamoaviy loyihalar qo'llanilishini rag'batlantirish lozim. Bu ular orasida hamkorlik va o'zaro yordam ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Ta'lim jarayonida differensial yondashuvlarning amaliy natijalarini muntazam kuzatib borish va ularni o'rganish uchun yangi tadqiqotlar o'tkazish tavsiya etiladi. Bu yondashuvlarning samaradorligini tasdiqlash va ularni yanada takomillashtirish imkoniyatini beradi.

Differensial yondashuvlar orqali har bir talabaga moslashtirilgan ta'lim jarayoni tashkil etish nafaqat ta'lim sifati, balki o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, ushbu yondashuvlarni ta'lim tizimida keng qo'llash va takomillashtirish ta'lim tizimini modernizatsiya qilishning muhim yo'nalishi hisoblanadi.

References:

1. Tomlinson, C. A. (2001). *The Differentiated Classroom: Responding to the Needs of All Learners*. Alexandria, VA: ASCD.
2. Heacox, D. (2012). *Differentiating Instruction in the Regular Classroom: How to Reach and Teach All Learners, Grades 3–12*. Minneapolis, MN: Free Spirit Publishing.
3. Sousa, D. A., & Tomlinson, C. A. (2011). *Differentiation and the Brain: How Neuroscience Supports the Learner-Friendly Classroom*. Bloomington, IN: Solution Tree Press.
4. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
5. Qodirov, F. "OPTIMIZATION OF TELECOMMUNICATIONS POWER SUPPLY SYSTEMS BASED ON RELIABILITY CRITERIA." *Science and innovation* 2.A12 (2023): 15-20.
6. F Qodirov. Aholiga tibbiy xizmatlar ko'rsatishning rivojlanishini iqtisodiy-matematik modellashtirish. *Scienceweb academic papers collection* . 2023/1/1.
7. F Qodirov. Zamonaviy to'lov tizimlari tahlili va elektron pul birliklari. *Scienceweb academic papers collection*. 2023/1/1.
8. Farrux Qodirov. Zamonaviy trenajyor va simulyatsiya qiluvchi dasturlarning hozirgi kundagi ahamiyati. *Scienceweb academic papers collection*. 2023/1/1
9. Farrux Qodirov. BUSINESS INNOVATION MODEL OF INCOME AND COSTS FROM THE PROVISION OF MEDICAL SERVICES TO THE POPULATION. *Scienceweb academic papers collection*. 2023/1/1
10. Farrux Qodirov. ECONOMIC-MATHEMATICAL MODELING OF THE DEVELOPMENT OF THE PROVISION OF MEDICAL SERVICES TO THE POPULATION. *Scienceweb academic papers collection*. 2023/1/1

11. Farrux Qodirov. THE PLACE OF ECONOMETRICAL MODELING OF HEALTHCARE QUALITY IMPROVEMENT IN THE DIGITAL ECONOMY. Scienceweb academic papers collection. 2023/1/1
12. Farrux Qodirov. DEVELOPMENT OF SCIENTIFIC AND TECHNOLOGICAL SYSTEM OF MANAGEMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISES. Scienceweb academic papers collection. 2023/1/1
13. Ergash o'g'li, Qodirov Farrux. "CREATION OF ELECTRONIC MEDICAL BASE WITH THE HELP OF SOFTWARE PACKAGES FOR MEDICAL SERVICES IN THE REGIONS." Conferencea (2022): 128-130.
14. Ergash o'g'li, Qodirov Farrux. "IMPORTANCE OF KASH-HEALTH WEB PORTAL IN THE DEVELOPMENT OF MEDICAL SERVICES IN THE REGIONS." Conferencea (2022): 80-83.
15. Qodirov, Farrux. "THE ROLE OF ICT IN THE DEVELOPMENT OF HEALTH SERVICES." RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONIGA AXBOROT TEXNOLOGIYALARINI JORIY ETISHDA MA'LUMOTLARNI HIMOYALASH MUAMMOLARI VA YECHIMLARI RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY ANJUMANI MA'RUZALAR TO'PLAMI (2022).
16. Фаррух Қодиров. Аҳолига хизмат кўрсатиш соҳасининг моделлаштиришни тизимли имитация қилиш. Biznes-Эксперт. Том 173. Номер №5. Страницы 102-106. Дата публикации 2022.
17. Farrux, Qodirov. "Foreign experience in the development of medical services to the population." Хоразм Маъмун академияси (2022).
18. ҚОДИРОВ, Фаррух. "АҲОЛИГА СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ ХИЗМАТЛАРИ КЎРСАТИШНИНГ ИЖТИМОЙ-ИҚТИСОДИЙ РИВОЖЛАНИШИ ТАҲЛИЛИ." AGRO ILM (2022).
19. Qodirov, Farrux. "VEKTOR VA SKALYAR MAYDONLAR. GRADIYENT VA YO'NALISH BO'YICHA NOSILA. DIVERGENSIYA VA ROTOR. SATH CHIZIQLARI. GRADIYENT MAYDONLAR. OQIMLAR." Analytical Journal of Education and Development (2022).
20. Qodirov, Farrux. "FURYE QATORI FUNKSIYALARNI FURYE QATORIGA YOYISH." МАТЕМАТИК ФИЗИКА ВА МАТЕМАТИК МОДЕЛЛАШТИРИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ МУАММОЛАРИ Халқаро илмий-амалий анжуман материаллари тўплами (2021).